

TOM NICHOLS, *Sfârșitul competenței. Discreditarea experților și campania împotriva cunoașterii tradiționale*. Traducere de Cristian Fulaș, Editura Polirom, Iași, 2019 (ed. americană 2017), 282 de pagini*

Cartea de față a beneficiat de cel puțin trei recenzii până acum: prima realizată de către istoricul Bogdan Caranfilof¹, a doua de către analistul politic Cristian Pătrășconiu², iar a treia de către bloggerul Claudia Tokacs³. Recenzia de față evidențiază caracteristicile experților și cauzele sfârșitului competenței în societatea contemporană, cu accent pe domeniul educațional.

Tom Nichols, fost consilier în Senatul SUA, este profesor (la *US Naval War College* și la *Harvard Extension School*) și autorul mai multor volume despre politica externă a SUA și securitatea internațională. În 2017, *Politico Magazine* l-a încadrat printre primii 50 de gânditori ale căror idei influențează politica și viața publică americane.

Autorul mărturisește cum i-a venit ideea acestei cărți. În 2013 a postat pe blogul său personal un text intitulat „Sfârșitul competenței” și Sean Davis de la *The Federalist* i-a propus să îl transforme într-un articol, iar profesorul David McBride de la *Oxford University Press* i-a recomandat să dezvolte problematica într-o carte. După publicarea articolului, a fost contactat de profesioniștii din diverse domenii – medici, avocați, profesori – care i-au vorbit „nu numai despre frustrarea lor, ci și despre furia și tristețea provocate de ruperea relațiilor cu pacienții, clienții și studenții și chiar despre răcirea unor prietenii, totul din cauză că în sfârșit cer să nu li se mai țină predici prost informate despre domeniile lor de competență” (p. 260).

* Asist. prof., PhD, Alexandrescu Maria, „Dumitru Stăniloae” Faculty of Orthodox Theology, University of Iași, e-mail address: alex_maricica@yahoo.com.

¹ Istoricul Bogdan Caranfilof publică recenzia acestei cărți la data de 2 august 2019, în <https://bookhub.ro/sfarsitul-competentei-discreditarea-expertilor-si-campania-impotriva-cunoasterii-traditionale-de-tom-nichols/>, consultat la 7 ianuarie 2020.

² Cristian Pătrășconiu, „Un alt fel de sfârșit al istoriei: sfârșitul competenței”, articol publicat în *Revista 22*, 5 septembrie 2019. <https://putereaacincea.ro/un-alt-fel-de-sfarsit-al-istoriei-sfarsitul-competentei/>, consultat la 7 ianuarie 2020.

³ Recenzie, *Sfârșitul competenței. Despre experți și nemărginita lor știință care exclude viețile omenești*, Tom Nichols, publicată pe 26 ianuarie 2025 de blogger Claudia Tokacs, la adresa: <https://rasfoiala.com/2025/01/26/recenzie-sfarsitul-competentei-tom-nichols-despre-experti-si-nemarginita-lor-stiinta-care-exclude-vietile-omenesti/>, consultat la 7 februarie 2025.

„*Revista română de sociologie*”, serie nouă, anul XXXVI, nr. 1–2, p. 129–132, București, 2025

Creative Commons License
Attribution-NoDerivs CC BY-ND

Volumul are un caracter didactic, deoarece se adresează tuturor categoriilor sociale, prin interpretările nuanțate cu privire la indiferența din partea unora față de mijloacele de informare consacrate prin tradiție.

Încă din titlu și din primele pagini, prin sintagma „sfârșitul competenței”, autorul semnalează dispariția abilităților reale ale experților și „năruirea” relației dintre experți și cetățeni, aceștia din urmă îi ignoră pe intelectuali, preferând documentarea de pe internet în detrimentul cunoașterii tradiționale, ceea ce conduce la o discreditare a adevăratelor surse de cunoaștere și valori, indiferent de domeniul la care ne referim.

Studiul este centrat pe fenomenul „sfârșitul competenței” în spațiul american, dar ideile pe care le prezintă sunt valabile și în România. Analiza este structurată în șase capitole, la care se adaugă și concluzii: „Experții și democrația”.

În primul capitol, „Experții și cetățenii”, autorul prezintă conceptul de expert, accentul fiind pus pe explicarea raportului dintre experți și oamenii obișnuiți. Nichols susține că majoritatea autorilor îi definesc pe experți drept persoane care dețin cunoștințe „cuprinzătoare” și „cu autoritate”, care au ca ocupație principală manifestarea acestor abilități sau utilizarea acestor cunoștințe (p. 40–44).

În sprijinul afirmațiilor sale, autorul îi citează atât pe gânditorul francez Alexis de Tocqueville, care nota în anul 1835 că americanii făceau apel la efortul individual al propriei rațiuni (p. 31), cât și pe filosoful spaniol José Ortega y Gasset care, în anul 1930, „deplângea aroganța intelectuală nefondată și «revolta maselor» față de experții consacrați” (p. 31). Problema, susține Tom Nichols, nu este indiferența față de cunoașterea tradițională, ci apariția unei ostilități efective față de aceasta, manifestată prin „înlocuirea agresivă a opiniilor experților sau a cunoașterii tradiționale cu ideea insistentă că orice opinie în orice privință e la fel de bună ca oricare alta” (p. 34).

Din paginile cărții, se poate desprinde ușor un portret al expertului: educația de calitate, alături de instruirea pe termen lung, imparțialitatea, obiectivitatea, precum și gândirea critică. La acestea se adaugă diplomele și certificatele, înțelepciunea, plus talentul cu care orice om își exercită profesia, experiența și documentarea prin care reușește să se mențină un nivel ridicat al competenței. O altă marcă a adevăraților experți este dată de faptul că aceștia acceptă evaluarea și recomandările din partea altor experți (p. 50).

În capitolul al II-lea, eseistul american identifică motivele pentru care nu mai este posibil un dialog între experții americani și cetățeni – ba, mai mult decât atât, nici cel între cetățeni. Autorul mai constată și faptul că „oamenii au uitat fundamentele metodei științifice”, adică au omis „setul de pași care duc de la o întrebare generală la o ipoteză, testare și analiză” (p. 69).

În capitolul al III-lea sunt enunțate cauzele pentru care accesul larg la studiile superioare, în mod paradoxal, îi determină pe mulți să creadă că au devenit mai inteligenți, când, de fapt, au câștigat o mai mare stimă de sine și mai puțină cunoaștere, nedevelopându-și un mod de a gândi critic (p. 23). Alte schimbări

culturale care au ca efect sfârșitul competenței vin și din alte direcții. În primul rând, *la nivel global*: „toată lumea trebuie să facă studii superioare, instituțiile devin fabrici de diplome care indică mai puțin educația și mai mult instruirea”. În al doilea rând, *la nivelul beneficiarilor*: disciplina și maturizarea intelectuală s-au pierdut la unii studenți; profesorii devin simpli furnizori de servicii de transfer cunoaștere și în ultimul rând de diplome. În al treilea rând, *cadrelor didactice li se recomandă* să-și reafirme autoritatea și să „elimine cu totul ideea educației ca serviciu pentru clienți”. În fine, *la nivelul părinților* care le oferă un ajutor exagerat propriilor copii – „parenting de tip elicopter” – își apără și cocoloșesc copiii chiar și la liceu și facultate, făcându-le temele sau absolvindu-i de anumite responsabilități care au scopul de a-i forma din punct de vedere uman și profesional.

În capitolul al IV-lea, intitulat „Stai puțin, să caut pe Google”, autorul subliniază că internetul reprezintă una dintre cauzele provocărilor ridicate competenței, enumerând dezavantajele acestuia: accelerează distrugerea comunicării dintre experți și oameni obișnuiți, diminuează capacitatea persoanelor de a realiza cercetări temeinice, modifică, în sens negativ, „modul în care citim, raționăm” (p. 129): oamenii nu mai citesc în sens tradițional, ci „răsfoiesc în viteză” (p. 139), orizontal, titluri, pagini rezumate, anulează normele care guvernează de obicei interacțiunile față în față. Totodată, autorul apreciază că în era tehnologică, accesul la informație este mai rapid și mai frecvent decât oricând, creând premisele dialogului între persoane care altfel nu s-ar fi întâlnit poate niciodată.

În capitolul al V-lea, consilierul american evidențiază faptul că jurnalismul, la fel ca și internetul, a devenit un factor care contribuie la sfârșitul competenței, tehnologia a simplificat practicarea jurnalismului, iar dezvoltarea noilor tipuri de *mass-media* și declinul încrederii sunt strâns legate de sfârșitul competenței. Și jurnaliștii pot fi experți, mai ales că unii cunosc mai multe limbi străine, se raportează ușor la mai multe culturi și prezintă bine regiunea/ tema/ evenimentul de care se ocupă.

În capitolul al VI-lea sunt prezentate câteva situații în care și experții greșesc. Efectele unor asemenea erori variază de la o ușoară stânjenală la risipă de bani și timp; în cazuri mai rare, impactul poate fi moartea unor oameni (unele vaccinuri) și chiar adevărate catastrofe internaționale (p. 195). Cum greșesc experții? Unii nu înțeleg domeniul în care sunt experți, în timp ce alții, deși nu se abat neapărat de la domeniul lor, încearcă să treacă de la explicație la predicție. Nu de puține ori, unii experți își falsifică rezultatele sau mint cu privire la calificări pentru a profesa în domeniul respectiv sau a-și apăra cariera. O punte de legătură între experți și oamenii obișnuiți ar constitui-o intelectualii publici, dar uneori aceștia sunt considerați popularizatori.

În *Concluzii*, autorul subliniază faptul că „profesionalismul îi încurajează pe experți să își servească propriii clienți cât de bine pot, să își respecte propriile granițe și să ceară ca acestea să fie respectate de alții, ca parte a unui serviciu general pentru clientul suprem: societatea” (p. 240).

Cartea de față reprezintă un semnal de alarmă cu privire la slăbirea încrederii în specialiști, adoptarea cu nonșalanță a ignoranței față de cunoașterea tradițională, idealul egalității cu orice preț, generând o uniformizare la nivel macrosocial cu consecințe ce trebuie să ne dea de gândit. În spațiul românesc, teme ca „figura intelectualului, obiectivitatea, discernământul împotriva dictaturii experților, triumful mediocrității, democrația, regimul politic etc.” le-am găsit prezentate de către Horia-Roman Patapieviici în cartea „Omul recent”, apărută cu 18 ani înaintea publicării cărții lui Tom Nichols. Iată pe scurt câteva dintre motivele pentru a recomanda și a înțelege/interpreta această lectură mai mult decât ca pe o carte eseistică.

Maria Alexandrescu